

A BSc végzetek foglalkoztathatóságának első adatai¹

A magyarországi felsőoktatás szerkezete – a bolognai folyamat előtt és után

A magyar felsőoktatás intézményi rendszerét hagyományosan egyetemek és főiskolák alkotják, állami, magán- vagy egyházi intézmények. 2010-ben összesen 71 felsőoktatási intézmény működött Magyarországon, közülük 19 csak egyházi képzéseket hirdetett.

A bolognai típusú képzés bevezetését megelőzően a főiskolák gyakorlatorientáltabb főiskolai szintű képzést, az egyetemek pedig elméletibb jellegű egyetemi szintű képzést folytattak, a jellemző tanulmányi idő főiskolákon négy, egyetemeken öt év volt. A bolognai folyamat eredményeként 2004-től kezdődött meg a fokozatos áttérés az egyetemi vagy főiskolai végzettséget adó felsőoktatási rendszerről az egymásra épülő három cikluson (alapképzés, mesterképzés, doktori képzés) alapuló felsőoktatási rendszerre. Az alap- és a mesterképzések mellett egyes tudományterületeken (az állatorvos-, építés-, erdőmérnök-, fogorvos-, gyógyszerész-, jogász- és orvosképzés esetében, továbbá egyes művészeti szakokon, valamint a hitéleti képzéseken) mesterfokozattal záruló 10–12 féléves egységes, osztatlan képzések is indulnak.

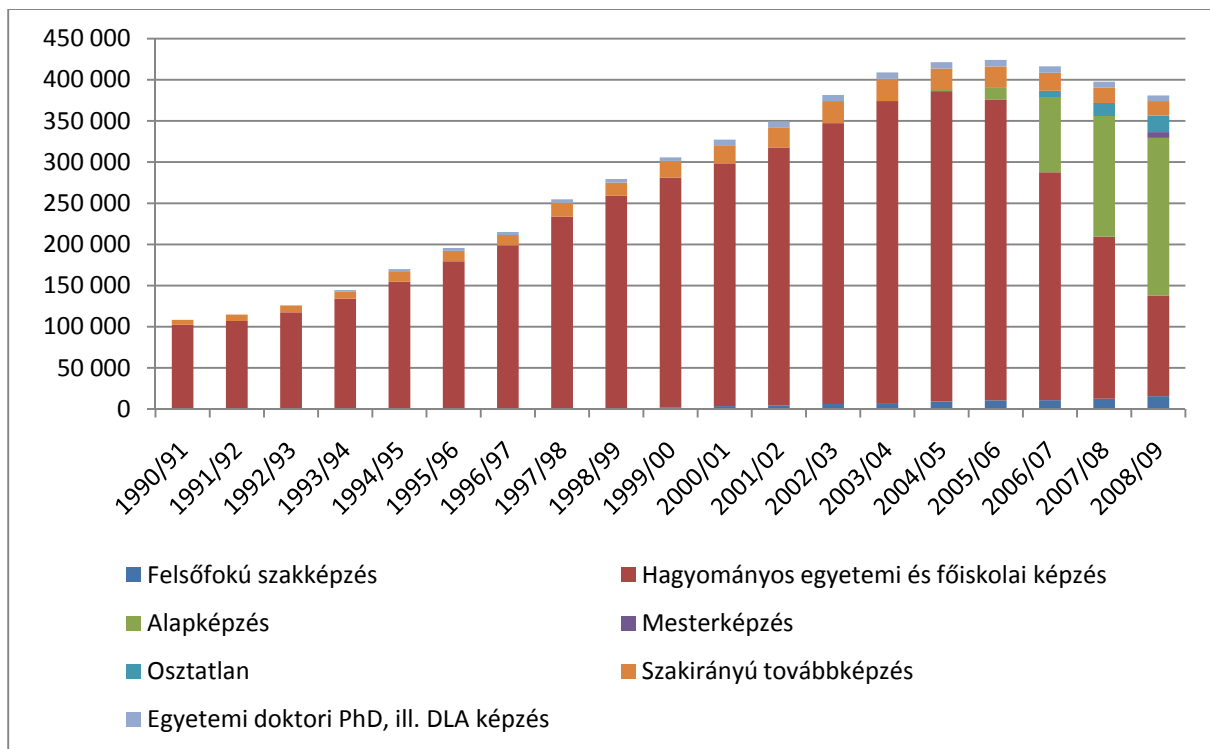
Az alap- és a mesterképzéseken kívül a felsőoktatási intézmények posztgraduális képzéseket is hirdetnek. A posztgraduális képzés egyik formája a szakirányú továbbképzés, amely felsőfokú végzettségre épülő, újabb szakképzettséget adó képzés; tanulmányi ideje legalább egy, de legfeljebb három év. A posztgraduális képzés másik formája a PhD, illetve DLA képzés, amely tudományos fokozat megszerzéséhez vezet. Mindkét képzésre egyetemi vagy azzal egyenértékű külföldi végzettséggel lehet jelentkezni, az egyetemek a bejutást felvételi vizsgához és gyakran egyéb feltételekhez (pl. szakmai gyakorlat) kötik.

Az első bolognai típusú alapszakok 2004-ben és 2005-ben indultak, ekkor még csak egyfajta kísérleti jelleggel; a teljes átállás a következő évben, 2006-ban valósult meg, amikor is több mint 76 ezer hallgató kezdte meg alapszakos (BA/BSc) tanulmányait. A bolognai rendszer második szintjét képező mesterszakok némi késéssel követték az alapszakok indulását. 2007-ben még csak mintegy ötszáz fő, 2008-ban valamivel több mint négyezer hallgató kezdte meg mesterképzésben tanulmányait. A mesterképzés 2009-ban vett igazán lendületet, az akkreditációs folyamat előrehaladtával egyre növekvő számú meghirdetett képzésnek, valamint a bővülő szakkínálatnak köszönhetően ebben az évben már több mint tizenkétezer új mesterszakos hallgatót vehettek fel az intézmények. Hozzájárult ehhez a nagy létszámemelkedéshez az is, hogy ebben az évben végeztek először nagyobb számban az új alapszakos képzések hallgatói. Bár 2006 után hagyományos egyetemi és főiskolai képzések/szakok már nem indultak, ezek hallgatói kifutó jelleggel még mindig viszonylag nagy számban jelen vannak a magyar felsőoktatásban.

---

¹ A tanulmány elkészítéséhez szakmai segítséget nyújtott Sági Matild és Róbert Péter (TÁRKI Social Research Institute).

1. ábra A hallgatók száma képzéstípusonként (képzési szintenként) 1990–2009

Forrás: Nemzeti Erőforrások Minisztériuma Statisztika; http://db.okm.gov.hu/statisztika/fs08_fm/

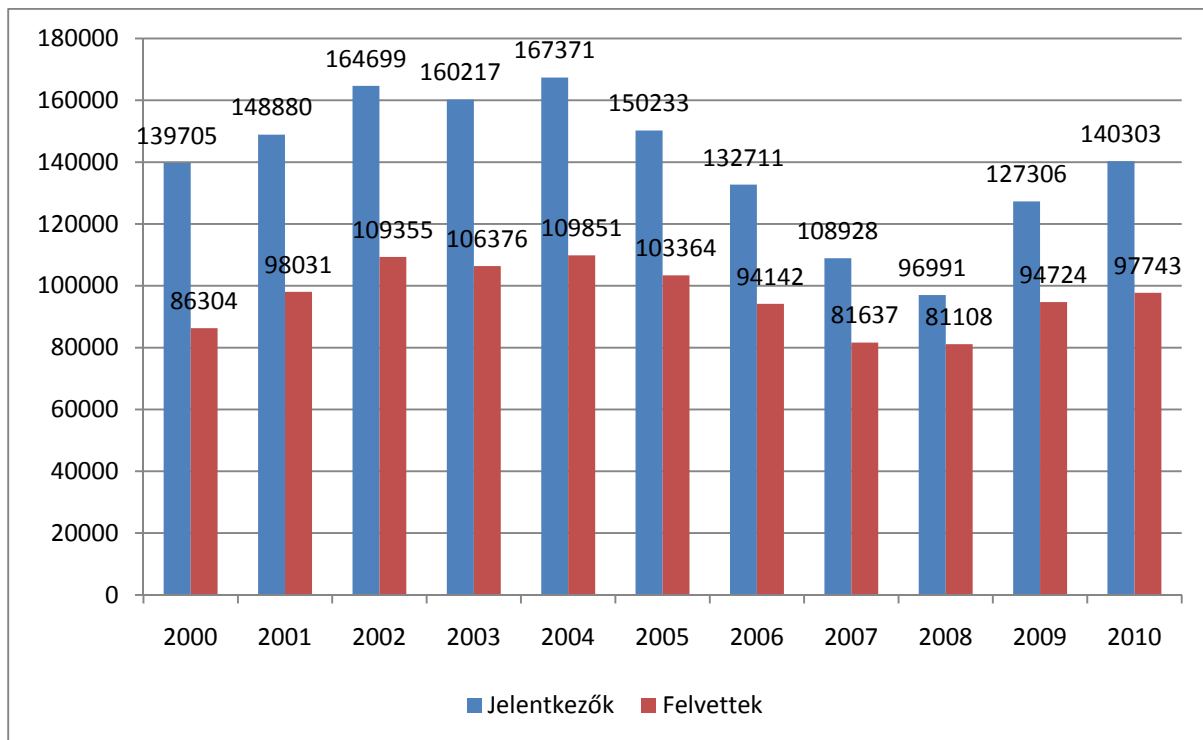
A hallgatói létszám alakulása Magyarországon – a felsőoktatás „tömegesedése”

A magyar felsőoktatás létszám-bővülése némi késéssel követte a nemzetközi trendet. Bár az intézményrendszer átalakulása, a nem egyetemi státuszú felsőoktatási intézmények (főiskolák) létrejötte a nyugat-európai országokhoz hasonlóan Magyarországon is megtörtént, a nyolcvanas évek végéig csak viszonylag kis mértékben emelkedett a jelentkezői és a hallgatói létszám. Komoly változásra a kilencvenes évek közepén került sor – ekkortól kezdődően mind a jelentkezők, mind a felvettek száma ugrásszerűen növekedésnek indult. A folyamat az intézményrendszert is érintette, a felsőoktatási intézmények száma is jelentősen megnövekedett. A jelentkezői létszám emelkedése 2000 után is folytatódott, a csúcspontot 2004-ben érte el, ekkor összesen 167 371-en jelentkeztek a felsőoktatásba, és közülük 109 581-en felvételt is nyertek valamelyik intézménybe. 2005-től csökkenni kezdett a jelentkezői létszám, 2008-ra a 2004. évi 57%-ára, 96 991 főre esett vissza. A csökkenés okát sokan kutatták, sok elmélet és elképzelés született a folyamatok háttéréről – a legfigyelemreméltóbb jelenség az idősebb korosztályok jelentkezési arányának gyors csökkenése, amit 2006 után a képzési struktúra átalakítása (és a mesterképzések időleges hiánya) is katalizált.²

² Veroszta Zsuzsanna: Az idősebb korosztály jelentkezési tendenciái. In Fábri István – Horváth Tamás – Nyerges Andrea (szerk): Felsőoktatási jelentkezések 2010. Felsőoktatási Műhely Füzetek 1. Bp., 2010. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.

A trend 2009-ben újra megfordult, a jelentkezői létszám ismét megemelkedett – ez jelentős mértékben a bolognai struktúrának köszönhető. Mint már említettük, nagyjából erre az évre alakult ki a mesterképzés viszonylag teljes palettája, és ebben az évben jelentek meg minden képzési területen az első alapszakos végzettek (a 2005-ben indult BA/BSc-k elsősorban műszaki és informatikai szakokat jelentettek).

2. ábra Jelentkezők és felvettek száma 2000–2010 között (normál eljárás, szeptemberben induló képzések)

Forrás: Felsőoktatási felvételi statisztika. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.

A felsőoktatási létszámbővülés a munkaerő-piaci és a felsőoktatás-kutatás egyik központi kérdésévé vált. Vannak, akik a „diplomás túlképzés” problémáit, a „diplomás túlkínálatból” fakadó várható elhelyezkedési, munkavállalási nehézségeket helyezik vizsgálódásuk középpontjába,³ más szerzők a diplomás létszámbővülés szociológiai okait kutatva azt a középosztályosodás, a középosztályi mentalitás terjedésével állították párhuzamba.⁴ A diplomás munkaerőpiaccal foglalkozó kutatások nem erősítették meg kifejezetten a diplomások létszámbővüléséből fakadó nehézségek elméletét: a Központi Statisztikai Hivatal célzott vizsgálatait azt állapították meg, hogy a diplomás fiatalok

³ Polónyi István: Egyre többet, egyre kevesebbet? Educatio, 2000/1. 43–61.

⁴ Gábor Kálmán – Dudik Éva: Középosztályosodás és a felsőoktatás tömegesedése. Educatio 2000/1. 95–114.

elhelyezkedési esélye jobb, mint a diplomával nem rendelkezőké,⁵ sőt bérelőnyük az érettségizettekhez képest a 2000-es évek első felében jelentősen emelkedett is.⁶

A bolognai rendszerű képzés végzettjei és a munkaerőpiac

A diplomás munkaerőpiaccal foglalkozó kutatások újabb fontos témája lett a bolognai képzésben végzett fiatalok munkaerő-piaci fogadtatásának előrejelzése, illetve vizsgálata. Az elmúlt években készült interjúk felmérések szerint a munkaerőpiac szereplői, a munkáltatók képviselői eléggé bizonytalanok voltak a bachelor-végzettek alkalmazásának (majdani) körülményeit, lehetőségeit illetően.⁷

Tekintettel arra, hogy az első nagyobb számú végzett alapszakos évfolyam csak a tavalyi évben hagyta el az egyetemek és főiskolák kapuit, a kérdés egyelőre továbbra is nyílt – nem könnyíti meg a tisztánlátást az egyelőre továbbra is „kevert” képzés, a kifutó jellegű hagyományos és a bolognai típusú képzések egymás mellett működése, a felsőoktatásból még hagyományos végzettséggel és új már alapszakos végzettséggel frissen kilépők együttes megjelenése a munkaerőpiacon. Még nagyobbak a kérdőjelek a mesterképzéssel kapcsolatban, az első komolyabb létszámú mester-évfolyam ugyanis még csak ebben az évben, 2010-ben fejezhette be tanulmányait.

Diplomás Pályakövetési Rendszer Magyarországon – központi és intézményi fejlesztések

Magyarországon a 2005-ös felsőoktatási törvény értelmében minden felsőoktatási intézménynek kötelező pályakövetéses vizsgálatokat végeznie. Az elmúlt években számos ilyen jellegű fejlesztés indult is, ezek azonban jellemzően egymástól elszigetelt, egymással nem kommunikáló, eltérő módszertannal dolgozó és eltérő feldolgozási igényekkel fellépő felméréseket, felmérésrendszereket hoztak létre.⁸ A 2008-ban európai uniós forrásból indult „Felsőoktatási szolgáltatások rendszerszintű fejlesztése” című kiemelt központi fejlesztési program, valamint a felsőoktatási intézmények számára

---

⁵ *A fiatalok munkaerő-piaci helyzete* (szerk.: Szilágyi Éva Lilla) (2005). Budapest, Központi Statisztikai Hivatal. 18–20.

⁶ Galasi Péter: *Túlképzés, alulképzés és bérhozam a magyar munkaerőpiacon – 1994–2002*. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, 2004/4.; Kertesi Gábor – Köllő János: *Felsőoktatási expanzió, „diplomás munkanélküliség” és a diplomák piaci értéke*. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, 2005/3.

⁷ Horváth Tamás: Az átalakuló hazai felsőoktatás munkaerő-piaci szemmel. *Felsőoktatási Műhely*, 2007/1. 43–49.

⁸ Horváth Dániel: Hazai gyakorlatok a diplomás pályakövetésben. In Fábri István – Horváth Tamás – Kiss László – Nyerges Andrea (szerk.): *Diplomás pályakövetés 1. Hazai és nemzetközi tendenciák*. Budapest, 2008. Educatio Társadalmi Szolgáltató Kht. 9–51.

A tanulmány angol nyelvű összefoglalója: Horváth Dániel: *Hungarian practices in tracking graduates' careers*. http://www.felvi.hu/images/pub_bin/dload/DPR_1/dpr1_angol/hazai_po.pdf

ezzel párhuzamosan kiírásra került pályázati program nagyrészt ezeket a szervezési és működésbeli hiányosságokat kívánta pótolni. Az Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. által végrehajtott országos program célja egy egységes módszertanon, ám intézményi adatfelvételeken alapuló pályakövetési rendszer működtetése. Ennek érdekében a központ az adatgyűjtés egységesítése mellett azokat a szolgáltatásokat és szakmai támogatást is folyamatosan biztosítja, amelyek révén az intézmények a pályázati források segítségével meg tudják valósítani és a későbbiekben fenntartani, működésükbe beépíteni pályakövetési fejlesztéseiket. A magyar központi pályakövetési program célja tehát nem csak egy országos, központilag vezérelt, statisztikai jellegű pályakövetéses kutatás,⁹ hanem egy az intézményi szintű pályakövetést támogató, annak hosszú távú működését megalapozó szakmai fejlesztés is.¹⁰ A pályakövetési adatfelvételek folyamatosságának biztosítékát ugyanis hosszú távon az intézmények közt kölcsönös érdekek alapján kiépülő együttműködés jelentheti.

A magyar pályakövetési adatfelvételek intézményi szintű, teljes körű online megkeresésen alapulnak. A központi pályakövetési program keretében két kötelezően lekérdezendő egységes intézményi kérdőív került kidolgozásra, ezek egyike a teljes aktuális hallgatói kört, másika a végzetek két meghatározott évfolyamának minden tagját érinti (egy, illetve három évvel a végzés után). A kérdőívek a hazai és a nemzetközi példák alapján az általános szociodemográfiai kérdéseket, a tanulmányokat, valamint a munkaerő-piaci integrációt vizsgálják (munkahelyek, kilépés a munkaerőpiacra, kereseti viszonyok, illeszkedés, elégedettség).¹¹ Az egyetemeknek és főiskoláknak természetesen lehetőségük van arra, hogy a központi blokkokon túl saját kérdésekkel (jellemzően intézményértékelés, tanulmányok értékelése, presztízsvizsgálat) is bővítsék a kérdőívet.

A felmérések eredményeinek feldolgozását egyfelől maguk az intézmények végzik, ezzel biztosítva a visszajelzések hatékony beépülését. A központi program ehhez módszertani segédanyagokat, elemzési és kommunikációs terveket biztosít a számukra. A kérdőívek központi, közös blokkjának adatait azonban az intézmények egy, az Educatio Nonprofit Kft által létrehozott országos központi adattárba is beküldik. Az éves intézményi felmérések után azok adataiból így minden évben egy friss, országos kiterjedésű adatbázis áll össze, amelyből képet kaphatunk a frissen végzetek aktuális munkaerő-piaci viszonyairól. Az országos, egyesített adatbázison végzett elemzések az intézményi szintek feletti regionális, szakterületi szinteket érintik. E program működésének első teljes éve volt a

---

⁹ Országos, mintavételen alapuló, reprezentatív pályakövetéses kutatásra 2010 május–júniusában került sor, ennek feldolgozása jelen tanulmány írásakor folyamatban van. A felmérés célja kettős volt. Egyrészt egy Magyarországon eddig egyedülálló módszerrel és minden korábbinál nagyobb mintaelemszámmal végrehajtott vizsgálatként önállóan is igen értékes adatokat tud majd szolgáltatni a frissen diplomázottak munkaerő-piaci helyzetéről, másrészt a nem intézményeket, hanem képzési területeket vizsgáló országos felmérés lehetőséget teremt arra, hogy az egyes intézmények által kapott eredmények egy tágabb összefüggésrendszerben is értelmezhetőek legyenek.

¹⁰ A magyarországi diplomás pályakövetési rendszerről bővebben: Horváth Tamás: Central system for tracking graduates' careers. http://www.felvi.hu/diploman_tul/szakmai_tamogatas/kiadvanyok/dpr1_angol

¹¹ A kérdőívblokkok angol nyelvű verziója a következő linken érhető el:

http://www.felvi.hu/diploman_tul/szakmai_tamogatas/online_kerdoivek/online_kerdoivek_angolul

2010-es, amely az első intézményi adatfelvételek lebonyolítását és az első országos pályakövetési adatbázist eredményezte.

Az adatbázis leírása

A felmérés a felsőoktatási intézmények saját hallgatói címlistáinak felhasználásával, online kérdőíves módszerrel történt. Az intézmények a 2007-ben, illetve 2009-ben végzett hallgatóikat keresték meg a kérdőívvel, amely – mint az előző fejezetben is jeleztük – egy központi, valamint egy, az intézmények által kidolgozott kérdőívblokkból állt. A végzettség definiálása során azokat a hallgatókat tekintették végzettnek, akik legalább az abszolutóriumot megszerezték.

A BA/BSc végzetek munkaerő-piaci helyzetének bemutatása során a fenti DPR intézményi kutatási program révén rendelkezésünkre álló adatokra támaszkodhatunk. Az adatbázisból a 2009-ben végzetek adatait elemezzük, nem vizsgáljuk a PhD/DLA képzések végzettjeit és a felsőfokú szakképzés végzettjeit. A tradicionális és BSc képzések végzettjeinek összevetése során a master programok végzettjeit is kiemeltük az adatbázisból. (Utóbbiak elemszáma rendkívül csekély, mindössze 247 fő, ami a minta 2,7 százalékát teszi ki csupán.) Erről a képzési csoportról más adatforrásból származó információkat tudunk közölni.

A pályakövetési adatfelvételeket végző intézményektől¹² beérkezett adatok alapján egy 9605 fős végzett adatbázis jött létre, amely a 2009-ben tradicionális képzéseken (N=6261), master képzéseken (N=241) és BA/BSc képzéseken (N=2898) végzetek adatait tartalmazza. Mindemellett a tradicionális, tehát a bolognai rendszer bevezetésével már nem induló (csak egyre csökkenő létszámban kifutó évfolyamokkal rendelkező) egyetemi és főiskolai képzések köre mellett megkülönböztetve kezeljük a továbbra is teljes képzési ciklusú osztatlan képzéseket. Magyarországon ezek főképp a jogi és orvosi területről kerülnek ki. Amíg a BA/BSc képzések lineáris rendszert megelőző duális képzési struktúrával történő összevetése ténylegesen biztosítja a tradicionális és az új rendszer közti különbségek értelmezését, addig az osztatlan képzéseknek nincs új, bolognai rendszerrel kompatibilis megfelelőjük. A BA/BSc végzetek munkaerőpiaci jellemzőinek összevetésekor mindemellett a hagyományos képzéseket is két csoportra, a főiskolai és egyetemi végzettségekre bontjuk, annak érdekében, hogy a BA/BSc végzeteket a képzési hierarchia kontextusában is vizsgálni tudjuk.

Tekintsük át a rendelkezésünkre álló adatokat az alapsokaságra vonatkozó alapadatokhoz viszonyítva. Az alapsokaság adatainak bemutatása során az Educatio Nonprofit Kft. által fejlesztett és üzemeltetett Felsőoktatási Információs Rendszer (FIR) országos lefedettségű intézményi forrású adataira támaszkodunk, úgyszintén a 2009-ben abszolutóriumot végzett hallgatók számát véve alapul.

---

¹² A jelen tanulmányhoz felhasznált adatbázis összesen 28 intézmény beérkezett adatait tartalmazza.

1. tábla Az alapsokaság és a minta

Fokozat	Országos adatok (FIR)		Minta adatok		Válaszadási ráta (%)
	Végzettek száma	%	Végzettek száma	%	
Bachelor	17 061	34	2898	30	17
Egyetemi	11 769	23	3176	33	27
Főiskolai	20 541	41	3075	32	15
Egységes/osztatlan	712	2	215	2	30
master	509	1	241	3	47
<i>Összesen</i>	<i>50 592</i>	<i>100</i>	<i>9605</i>	<i>100</i>	<i>19</i>

A rendelkezésünkre álló mintát reprezentativitást biztosító súlyozási eljárásnak nem vetettük alá, ennek oka, hogy az alapsokaságra vonatkozó statisztikai háttér nem tartalmazza az ehhez szükséges releváns háttérváltozók szükséges körét. Elemzésünk során tehát tekintettel kell lennünk arra, hogy a reprezentativitás követelményeinek a rendelkezésünkre álló adatok nem felelnek meg.

A válaszadási ráta mellett az adatbázis illeszkedését az alapsokaság megoszlásához az intézményi lefedettség mértéke is mutatja. Ebben a tekintetben azt mondhatjuk, hogy adatbázisunk, amely az alapsokaság 19 százalékát tartalmazza, összesen 28 felsőoktatási intézményre vonatkozik. Az alapsokaság 41 államilag támogatott képzést is nyújtó felsőoktatási intézményt tartalmaz. Jóllehet adataink az intézmények felére korlátozódnak, tehát a rendelkezésünkre álló 28 intézmény inkább a nagyobb létszámú egyetemek közül került ki, amit jól érzékeltet, hogy ezekben az intézményekben tanul az alapsokaság kb. kétharmada.

A minta összevetése az alapsokasággal egyfelől azt mutatja, hogy az átlagosan 19 százalékos válaszadási rátán belül a BA/BSc és a főiskolai szintű végzettséggel rendelkezők némileg alulreprezentáltak, erre tekintettel kell lennünk állításaink erőssége szempontjából. Másfelől, a végzettség képzési forma szerinti megoszlására vonatkozó adatok kutatási szempontból sem érdektelenek. Igazán kivételes a 2009-es pillanatkép a tekintetben, hogy a két nagy hagyományos képzés (főiskolai és egyetemi) és a BA/BSc képzés végzettjei közel azonos arányban kerültek ki a munkaerőpiacra, ami szinte követeli a különböző típusú végzettségek felhasználhatóságának, sikerességének összevetését.

A végzettek szociodemográfiai háttere

A végzettség nemek szerinti megoszlása tekintetében a bachelor képzettség esetében mért átlagot lefedő arányok – tekintettel a nemi megoszlás erős szakterületi dominanciájára – a bachelor végzettségek nagymértékű szakterületi lefedettségét mutatják. A szakterületek többségében a hagyományos képzéseket fokozatosan váltják fel a BA/BSc programok, amelyek ezáltal a

hagyományos egyetemi végzettségűek némileg csekélyebb, valamint a főiskolai végzettségűek némileg erősebb női túlsúlyát egyesítve mutatnak átlagos arányt.

2. tábla Nemi összetétel (a női végzetek aránya)

Bachelor (N=3016)	Hagyományos egyetemi (N=3203)	Hagyományos főiskolai (N=3017)	Egységes/osztatlan (N=209)	Összesen (N=9445)
68%	58	72	69	66

A bachelor szakokon végzettek átlagos életkora az abszolutóriumuk megszerzésekor 28 év, ami akárcsak a nemi megoszlás, jól lefedi a végzetek teljes körének átlagát. A hagyományos képzésben és a BA/BSc szakokon végzettek közti életkori eltérések mind az egyetemi, mind a főiskolai képzéseken diplomázók kapcsán mutatkoznak, bár ellenkező előjellel. A BA/BSc végzettek némileg idősebbek az egyetemen diplomát szerettekénél, ugyanakkor fiatalabbak a főiskolai végzettséggel kilépők csoportjánál. Ezek az eltérések jól mutatják, hogy a diplomázáskor betöltött életkorban pusztán a képzési idő kevésbé meghatározó, hiszen épp a hagyományos egyetemi képzések képzési ciklusa a leghosszabb. Az átlagéletkor sokkal inkább a képzésszerkezeti háttérrel függ össze: a főiskolai szakokon jóval nagyobb a nem nappali tagozatokon, esetleg munka mellett, vagy a képzésbe nem közvetlenül az érettségi vizsga után belépők aránya. A BA/BSc-sekre vonatkozó életkori adataink azt tükrözik, hogy e képzési forma rekrutációs bázisát tekintve mind a hagyományos egyetemi, mind a korábbi főiskolai szint hallgatóinak jellemzőit egyesíti magában. Mindemellett, tekintve hogy a bachelor képzés a felsőoktatási rendszerbe egy rövidebb idejű felsőoktatási formaként került be, az aránylag magas végzett átlagéletkorra strukturális magyarázatot is érdemes keresnünk. A kései végzés oka minden valószínűség szerint a kétciklusú képzésre történő átállás időszakához is köthető. Mivel a magyar felsőoktatási rendszerben az alapszakos képzések indulásának nagy hulláma 2006-ra tehető, a korábbi érettségiző korosztályok akár több év kivárást követően tudtak csak becsatlakozni – ezt támasztja alá az az adat is, mely szerint az alapképzésre felvett hallgatók átlagéletkora 22 és 23 év közé tehető.¹³ Szintén növelheti a végzetek átlagéletkorát, hogy egyrészt az indulási szakasz sajátosságaként a tervezett képzési időket a hallgatók jelentős része nem tudta időben teljesíteni, tehát a vártnál több évig végezte a bachelor-programot, másrészt a bachelor-programok jelentős része (például a kötelezően előírt szakmai gyakorlati félév miatt) alapesetben nem is végezhető el hat félév alatt – így a 2009-es BA/BSc-végzettek között találhatóak olyanok is, akik a 2005-ös kísérleti alapszakos képzéseken kezdték meg tanulmányaikat (ekkor 31 alapszakra mintegy tizenkétezer hallgató nyert felvételt).

¹³ A felvettek életkorának átlagát a levelező tagozatosok „húzzák fel” – a 2006-ban levelező tagozatra felvettek átlagéletkora 27,5, a nappali tagozatra felvettek átlagéletkora ezzel szemben csak 19,6 év. Forrás: Jelentkezési és felvételi adatok 2005; Jelentkezési és felvételi adatok 2006. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.

3. tábla *Életkor a végzettség megszerzésekor (átlag)*

Bachelor (N=2897)	Hagyományos egyetemi (N=3153)	Hagyományos főiskolai (N=2899)	Osztatlan (N=194)	Összesen* (N=9143)
27,8	27,2	29,1	27,1	28

* a mesterképzésen végzettek nélkül (a mesterképzésen végzettek átlagéletkora a végzés évében, 2009-ben 29,3 év; ezeken a képzéseken elsősorban természetesen még nem alapszakos, hanem korábban hagyományos képzésben végzett hallgatók vehettek részt)

A bachelor képzések esetében a tanulmányok és a munkaerőpiac közti átmenet különös figyelmet érdemel, hiszen a kétciklusú képzési rendszerben az alapképzés során szerzett diploma döntési lehetőséget kínál a tanulmányok további folytatására, avagy a munkaerő-piaci kilépésre. A magyar felsőoktatási rendszerben a master képzések nagy volumenű indulásának időszaka – mint arról már korábban is szót ejtettünk – 2009-re esett. Vizsgált végzett-csoportunk tehát az első végzett évfolyam, akinek számára e képzési lehetőség reális alternatívaként jelent meg. A 2009-ben indított MA/MSc képzések képzési területi lefedettsége azonban természetesen még mindig nem volt teljes, a programkínálat, akárcsak a jelentkezési létszám, épp felfutóban van, az elkövetkező években a stabilizálódás időszaka várható.

A kutatás alapjául szolgáló adatbázis lehetőséget ad arra, hogy megvizsgáljuk a BA/BSc végzettek master képzésekre irányuló továbbtanulási volumenét, ez a kérdéskör ugyanis alapvető fontosságú a bachelor diplomák értékelésében. A közelmúltban az alapképzések hallgatóinak továbbtanulási motivációira hazai szinten is nagy érdeklődés és több kutatás irányult.¹⁴ Az Educatio Nonprofit Kft. által a központi DPR-program keretében végzett 2009-es Hallgatói motivációs kutatás¹⁵ adatai szerint az alapképzésben résztvevő, bachelor diplomát szerző hallgatók között a mesterképzést, mint továbbtanulást tervezők aránya kétharmados, 66 százalékos. A fenti eredményekkel összefüggésben egyéb hallgatói empirikus kutatások adatai is arra mutatnak rá, hogy a mesterképzési tervek az alapképzésben részt vevő hallgatók több mint kétharmadát jellemzik. Erre utal egy 2005-ös, a frissen indult alapszakos képzések hallgatóit megcélzó kérdőíves vizsgálat eredménye is, amely az öt képzési területen indított bachelor képzések hallgatói körében 50 százalékra teszi a biztos, 27 százalékra a nagy valószínűséggel mesterképzésekre jelentkezők arányát.¹⁶ A most elemzett diplomás pályakövetési adatbázisban a 2009-ben végzett BA/BSc-sek között ennél csekélyebb, 36 százalékos volt a mesterképzési ambíciókkal rendelkezők aránya.

¹⁴ Veroszta Zs. (2009): Az idősebb korosztály jelentkezési tendenciái. In: Fábri I. et. al. (Szerk.): Felsőoktatási Jelentkezések 2010. Felsőoktatási Műhely Füzetek I. Educatio Nonprofit Kft., Budapest

¹⁵ Diplomás pályakövetés – Hallgatói motivációs kutatás 2009–2010. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. http://www.felvi.hu/diploman_tul/szakmai_tamogatas/eredmenyek/diplomas_kutatas

¹⁶ Gábor Kálmán – Szemerszki Marianna – Tomasz Gábor: A kétciklusú képzés kezdetei. Felsőoktatási Kutatóintézet, Budapest, 2006. A tanulmányaikat 2005-ben BSc-szinten megkezdők körében lekérdezett kérdőív (N=1111) öt képzési területre terjedt ki (agrár, egészségügyi, informatikai, műszaki és katonai)

A fenti, tervekre vonatkozó adatok után tekintsük át a tényeket, amelyek jóval alacsonyabb mesterképzési átmenetet mutatnak. A ténylegesen BA/BSc végzettséggel rendelkezők körében alig 20% a mesterképzésben, tehát lényegében azonnal a második ciklusban továbbtanulók aránya.

Ez az arány a várakozásokhoz képest igen alacsony, ami több tényezőből is adódhat – ezek nagy része kétségtelenül Magyarország-specifikus. A magyar sajátosságok közül legfontosabb az időtényező szerepe: a 2009-ben végzettek lényegében a legfrissebb évfolyam, akik egy olyan átmeneti helyzetbe lépnek ki, amikor a mesterképzési kínálat még nem tud szervesen csatlakozni a bachelor diplomákhoz. Erre utal az az adat is, amely szerint a 2009-ben mesterképzésre felvetteknek mindössze 40 százaléka került ki BA/BSc képzés végzettjei közül, a többiek hagyományos képzéseken végeztek;¹⁷ ez egyben azt is jelzi, hogy az első nagyobb létszámú alapképzésben részt vevő évfolyam jelentős része nem tudta hat félév alatt befejezni tanulmányait.

A harmadik tényező pedig, szintén magyarországi sajátosággként az abszolutórium és az oklevél megszerzése közötti átmenet szokatlanul hosszú átlagideje. A magyar felsőoktatási rendszerben az abszolutórium kritériuma a tanulmányi kötelezettségek teljesítése, ám a tényleges, további tanulmányokra feljogosító oklevél megszerzéséhez egyéb feltételek, elsősorban nyelvvizsga megszerzése társul. Ebből következően a magyar felsőoktatási kimenet sajátossága az abszolutórium (graduation) és a diplomázás közti olykor hosszú átmeneti időszáv, amely a munkaerő-piaci kilépést akadálytalanul lehetővé teszi ugyan, ám további mesterfokú vagy doktori tanulmányok végzésére adminisztratív módon nem ad lehetőséget. A korábbiakban már említett, a 2007-ben (még a tradicionális képzéseken) végzetteket vizsgáló országos központi kutatás adatai szerint a végzettek 16 százaléka államvizsgálója után nyelvvizsga hiányában nem kapta meg azonnal diplomáját, ugyanakkor az oklevél hiánya 76 százalékat nem befolyásolja érdemben a munkaerő-piaci érvényesülés során.¹⁸ Az előbbieket elfogadva a közeljövőben a BA/BSc végzettekben belül a master képzésben részt vevők arányának növekedése prognosztizálható, amely azonban a motivációk vizsgálata során feltárt arányokat minden bizonnyal nem fogja elérni.

---

¹⁷ Forrás: Jelentkezési és felvételi adatok 2009. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.

¹⁸ Diplomás pályakövetés – Diplomás kutatás 2010. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
http://www.felvi.hu/diploman_tul/szakmai_tamogatas/eredmenyek/diplomas_kutatas

4. tábla A BA/BSc végzettek aktuális munkaerő-piaci státusza

		Százalék	Esetszám
1	Mesterképzés (kizárólag)	14	434
2	Mesterképzés és teljes idejű munkavállalás	4	123
3	Egyéb további tanulmányok (kizárólag)	14	433
4	Egyéb további tanulmányok és teljes idejű munkavállalás	12	377
5	Teljes idejű munkavállalás (kizárólag)	39	1184
6	Sem tanulmányok, sem teljes idejű munkavállalás	15	467
	Összesen	100	3018

A pályakövetéses felmérésből származó eredményekhez nagyon hasonló értékeket kapunk a Felsőoktatási Információs Rendszer adatainak vizsgálatával is: eszerint a 2009-ben abszolutóriumot szerzett alapszakos hallgatók mintegy 18 százaléka folytatja jelenleg tanulmányait mesterképzésben. A továbblépési arány képzési területenként igen eltérő. A természettudományi területen az alapszakosok több mint 40 százaléka mesterképzésben folytatja tanulmányait, és ugyancsak magas, 30 százalék feletti mesterképzésbe továbblépő bölcsész BA-sek aránya is. A legkisebb továbblépési arányt ezzel szemben a pedagógusképzésben végzettek, az informatikusok, a sporttudományi, valamint a műszaki BA/BSc-sek körében mérhetjük.

A BA/BSc végzettek szakmai sikeressége

A BA/BSc végzettek szakmai sikerességének, munkaerő-piaci bevalásának vizsgálatakor objektív és szubjektív sikerességi kritériumokkal dolgoztunk. Az egyes szempontok egységes bemutatása érdekében azonban számos esetben a hazai adatok konvertálására volt szükség. A sikeresség objektív mutatói közül a főállású foglalkoztatott státusz mutatja a végzettség megszerzése után a munkaerő-piacra teljes munkaidejű munkavállalóként kilépők arányát. Ez az arány a hazai BA/BSc végzettek esetében 49 százalék, ami az összes egyéb képzési formánál csekélyebb. A hagyományos képzések közül mindkét forma 70 százalék körüli kilépési arányt mutatott, amely az osztatlan képzéseken még ennél is nagyobb volumenű (5. tábla). (Full time employmentnek tekintettük a főállású vállalkozókat is.) A különbségek nagyrészt a két képzéstípus (hagyományos, valamint BA/BSc-képzések) közötti továbbtanulási minták különbségéből fakadnak. A BA/BSc képzéseken végzettek 45 százaléka az adatfelvétel időpontjában, 2010-ben valamilyen felsőfokú képzés – gyakran, de nem kizárólagosan mesterképzés – hallgatója volt (4. tábla), ugyanez az arány a hagyományos képzéseken végzettek körében lényegesen csekélyebb. A foglalkoztatottsági adatok természetesen ennek fényében értelmezendők, a végzettek jelentős része azért nem helyezkedett el, mert felsőfokú tanulmányait tovább folytatva még nem lépett ki a munkaerőpiacra.

5. tábla Teljes idejű foglalkoztatás

C2		Bachelor (N=3009)	Hagyományos egyetemi (N=3179)	Hagyományos főiskolai (N=3013)	Osztatlan (N=206)	Összesen (N=9407)
	Teljes idejű foglalkoztatás (%)	49	70	69	80	63

A nem, illetve nem teljes munkaidőben foglalkoztatottak aránya 15 százalékra tehető (4. tábla), ez természetesen nem csak a munkanélkülieket jelenti, ide sorolódtak a szerződéses vagy alkalmi munkákat végzők, a gyermekvállalás, gyermekgondozás miatt, az egészségügyi, illetve egyéb okból inaktívak is. Növelheti ezt az arányt az adatfelvétel jellegéből következő azon sajátosság, hogy a vizsgálati populációt a teljes 2009-ben végzett (abszolutóriumot szerzett) hallgatói kör adja, amibe beletartoznak a tanulmányaikat az őszi félévben (tehát 3–4 hónappal az adatfelvételt megelőzően) befejezők is. A már többször említett, a 2007-ben végzetek körében lefolytatott országos pályakövetési felmérés adatai szerint a felsőfokú tanulmányok végét követő átlagos álláskeresési idő 3–4 hónap; egyes képzési területeken (mint például az agrárképzés, a pedagógusképzés, a társadalomtudomány vagy a természettudomány) azonban a 4 hónapot is meghaladja.¹⁹

A szintén objektív sikerességi mutató, az éves bruttó jövedelem kiszámítása során a fent definiált főállású foglalkoztatottak csoportját vizsgáltuk. A számításhoz a havi nettó jövedelem állt rendelkezésünkre. Az adat önbevalláson alapuló érték, amely magában foglalja az összes anyagi bevételt, beleértve a juttatásokat, jutalmakat, fizetési bónusz havi bontásra jutó átlagos összegét. A bruttósításhoz a sávós adókulcsokat vettük figyelembe, a havi nettó jövedelmet éves jövedelemmé transzformáltuk, ezután váltottuk át Euróra az aktuális euro árfolyam szerint – a 2010. augusztus 31-i adatok szerint 0,00348-as szorzóval.

Az adatok a bachelor végzettséggel rendelkező munkavállalók szignifikáns jövedelmi hátrányát mutatják. Még a számos egyéb szempontból hozzájuk közeli hagyományos főiskolai végzetek körében is magasabb átlagkeresetet mértünk, a hagyományos egyetemi képzésekhez képest már jelentős az elmaradás. Mindemellett az átlagfizetések a bachelor végzetteken belül kisebb szórást mutatnak, mint a hagyományos képzést végzettek átlagkeresetei, ami párhuzamba állítható azzal, hogy a hagyományos képzésben részt vevők mind életkor, mind képzési életút, képzési előzmények tekintetében sokszínűbbek a bachelor diplomásoknál. A magasabb átlag-fizetést szakterületi különbségek is befolyásolhatják, amit jól érzékeltetnek az egységes/osztatlan képzéseken végzett jogászok, orvosok eltérő fizetési mutatói.

¹⁹ Diplomás pályakövetés – Hallgatói motivációs kutatás 2009–2010. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. http://www.felvi.hu/diploman_tul/szakmai_tamogatas/eredmenyek/hallgatoi_kutatas

7. tábla A végzetek bruttó évi jövedelme

		Bachelor (N=1294)	Traditional egyetemi (N=2022)	Traditional főiskolai (N=1789)	Osztatlan (N=145)	Total (N=5250)
C4	Éves bruttó jövedelem (Euro/év, átlag)	8884	11958	9327	10166	10254
	Éves bruttó jövedelem (Euro/év, medián)	7099	10231	7099	8143	7726

A végzett munka ISCO1,2,3 kódoknak²⁰ való megfeleltetéséhez a munkahelyi pozícióra (vezető, középvezető, egyéb vezető, alkalmazott) és a végzett munka jellegére vonatkozó nyitott kérdés válaszaival alapoztunk. 100 százaléknak a foglalkoztatott státuszban lévő, az adott kérdésre releváns választ adók csoportját tekintettük. A managerial vagy professional pozíciókat betöltők aránya a foglalkoztatott státuszban lévő és a foglalkozási pozícióra vonatkozó kérdésre válaszoló BA/BSc-végzetek között 62 százalék, több mint duplája tehát az associate professional munkakörökben dolgozók arányával. E tekintetben a többi képzési formákról kikerült frissdiplomások körében is hasonló eredményeket találunk. (Az osztatlan képzések hallgatói esetében az ISCO1-2 kategóriák előfordulása gyakoribb, ám az alacsony elemszám miatt az eredményt óvatosan kell kezelünk,)

8. tábla A teljes munkaidőben foglalkoztatott bachelor-végzetek munkahelyi pozíciója

		Bachelor (N=692)	Hagyományos egyetemi (N=751)	Hagyományos főiskolai (N=816)	Osztatlan (N=41)	Összesen (N=2300)
C4	Graduates working in managerial or professional occupation (% ISCO 1 and 2)	62	62	58	76	61
	Graduates working in associate professional occupation (% ISCO 3)	29	31	34	22	31
	Graduates working in other occupation (%)	9	7	9	2	8
	Összesen	100	100	100	100	100

²⁰ A FEOR-08 négy számjegyes rendszeres 29 jegyzéke. Melléklet a 7/2010. (IV.23) KSH közleményhez.

A képzés során megszerzett ismeretek, tudás felhasználásának mértékét, az illeszkedést (matching) egy szubjektív változóra alapozva tudtuk megragadni. A kutatás során a megkérdezettek négyfokozatú skálán értékelték, hogy véleményük szerint jelenlegi/utolsó munkájuk milyen mértékben kapcsolódik végzettségükhöz²¹. A kapcsolódás mértékét jelző két felső kategória (nagyon, illetve teljesen) gyakoriságát tartalmazza a táblázat.

Ez alapján úgy látjuk, hogy a hagyományos képzések közül különösen az egyetemi diplomára jobban reagál a munkaerőpiac, ők könnyebben megtalálták helyüket. Az osztatlan képzések – jogász, orvos – illeszkedése kiemelten kedvező. A bachelor végzettségűek a munkaerő-piaci illeszkedés e horizontális szempontja szerint a hagyományos főiskolai diplomával rendelkezőkhöz hasonló munkaerő-piaci betagozódást mutatnak.

A megszerzett tudás tartalmi illeszkedésének méréséhez rendelkezésünkre álló változó egy szubjektív értékelésen alapuló négyfokú skála, amely az alábbi kérdést tartalmazza:

9. tábla Jelenlegi/utolsó fő tevékenysége szerinti munkája milyen mértékben kapcsolódik a végzettségéhez? (%)

	Egyáltalán nem	Kismértékben	Nagy mértékben	Teljes mértékben	Total
BA/BSc végzettek	19	20	29	32	100
Hagyományos egyetemi	8	17	31	45	100
Hagyományos főiskolai	17	24	27	32	100
Osztatlan	1	5	23	71	100
Total	14	20	29	38	100

N=6421

A végzett munka és a végzettség horizontális illeszkedését tekintve az adatok azt mutatják, hogy az alap- és a hagyományos egyetemi képzéseken végzettek a két szélső póluson térnek el egymástól leginkább. Míg a BA/BSc végzettek körében a fenti értelemben pályaelhagyók (kiknek munkája egyáltalán nem kapcsolódik végzettségéhez) aránya duplája, mint a hagyományos egyetemi képzések végzettjeinél, addig a megszerzett tudás legnagyobb szintű felhasználása jóval alacsonyabb. Mindkét eredmény arra mutat, hogy a BA/BSc képzések beágyazódása még nem érte el a hagyományos képzéseket, illetve arra, hogy mintha a munkaerőpiac a hagyományos főiskolai diplomához hasonlóként kezelné azt.

²¹ Jelenlegi/utolsó fő tevékenysége szerinti munkája milyen mértékben kapcsolódik a végzettségéhez? (1: egyáltalán nem kapcsolódik, 2: kismértékben kapcsolódik, 3: nagymértékben kapcsolódik, 4: teljes mértékben kapcsolódik).

10. tábla Degree of utilization of knowledge (%)

C5		Bachelor (N=1649)	Hagyományos egyetemi (N=2349)	Hagyományos főiskolai (N=2259)	Osztatlan (N=164)	Összesen (N=6421)
	Végzettségüknek megfelelő munkát végzők aránya (%)	61	76	59	94	67

A végzettség és munka tartalmi kapcsolódásának vizsgálatában a pályaelhagyás megragadására kiemelt figyelmet fordítottunk. Úgy gondoljuk, hogy a szakképzettség illeszkedésének mértéke nem minden esetben jelzi tisztán a sikerességet, hiszen egyes szakmák, pályák profilját – különösen a kevésbé kötött bölcsész-, társadalomtudományi vagy gazdaságtudományi területen – épp a sokszínűen felhasználható, jól konvertálható tudás adja. Ezzel szemben az illeszkedés hiányát – amelyet ilyen értelemben pályaelhagyásként definiálhatunk – a rendelkezésünkre álló változót nem skála jellegűként, hanem ordinálisként is vizsgálni tudjuk.

A munkával kapcsolatos elégedettség méréséhez vizsgálatunkban egy hat szempontból álló változószettet alkalmaztunk, amellyel ötfokú Likert-skálán mértük az elégedettség egyes aspektusait. A táblázatban az ebből aggregált elégedettségi változó felső két értékének (4= elégedett, 5= nagyon elégedett) gyakorisági megoszlását tüntettük fel. Az adatok itt azt mutatják, hogy bár fentebb számos szempontból a BA/BSc végzettek kedvezőtlenebb helyzetűnek mutatkoztak, ez a szubjektív elégedettségi szintben nem tükröződik.

11. tábla Job satisfaction (%)

C5		Bachelor (N=1686)	Hagyományos egyetemi (N=2444)	Hagyományos főiskolai (N=2301)	Osztatlan (N=176)	Összesen (N=6607)
	Munkahelyi elégedettség (%)	81	84	79	77	82

12. tábla Elégedettség a végzett munka egyes aspektusaival (1=egyáltalán nem elégedett; 5=teljes mértékben elégedett)

		a munka szakmai, tartalmi része	szakmai előmenetel, karrier-építés	szakmai presztízs	jövedelem, juttatások	a munka személyi körülményei	a munka tárgyi körülményei
BA/Bsc végzettek	átlag	3,7	3,1	3,2	3,0	3,7	3,6
	variancia	1,4	1,6	1,5	1,4	1,3	1,3
	N	1697	1697	1696	1696	1696	1693
hagyományos egyetemi szakokon végzettek	átlag	3,8	3,3	3,4	3,1	3,8	3,7
	variancia	1,3	1,5	1,5	1,4	1,4	1,3
	N	2455	2454	2450	2452	2453	2453
hagyományos főiskolai szakokon végzettek	átlag	3,7	3,1	3,2	3,0	3,6	3,5
	variancia	1,4	1,7	1,5	1,4	1,4	1,4
	N	2320	2318	2316	2320	2318	2307
osztatlan szakokon végzettek	átlag	3,7	3,3	3,4	2,7	3,5	3,4
	variancia	1,2	1,7	1,5	1,8	1,5	1,5
	N	177	177	176	177	177	177
összesen	átlag	3,7	3,2	3,3	3,0	3,7	3,6
	variancia	1,4	1,6	1,5	1,5	1,4	1,3
	N	6649	6646	6638	6645	6644	6630

Összegzés

A bolognai típusú rendszer bevezetése Magyarországon az alapszakok vonatkozásában lényegében lezajlott, a mesterszakok esetében, valamint az alapszakról kilépő hallgatók mesterszakokra történő továbblépését illetően azonban még kialakulóban van. Bár a rendelkezésre álló adatok nem tekinthetők reprezentatívnak, és néhány szempontból valószínűsíthetően kismértékben torzítanak is, látható, hogy az alapszakokról kilépőknek egyelőre csak viszonylag kis hányada folytatja mesterfokon tanulmányait, magas ugyanakkor az egyéb felsőfokú tanulmányokat végzők (másik alapszak, korábban megkezdett hagyományos képzés stb.) aránya. Mindazonáltal a magyarországi kétciklusú képzés beindulásának mutatóiból arra következtethetünk, hogy a BSc-MSc átmenet a közeljövőben működőképes lesz, ám az MSc képzések – egyébként a bolognai koncepciónak megfelelően – nem

szívják fel a bachelor képzésekről kikerülőket tetemes részét, sokan lépnek ki a munkaerőpiacra. Képzésszerkezet tekintetében tehát a kétciklusú képzési struktúra megfelelő működését tapasztalhatjuk.

A BA/BSc munkaerő-piaci bevalásával már egy kissé árnyaltabb a helyzet. Az, hogy a foglalkoztatott státussal rendelkező alapszakot végzettek aránya jelentősen elmarad a hagyományos képzésen végzettek ugyanezen arányától természetesen adódik a nagyobb továbbtanulási hajlandóságukból – körükben lényegesen magasabb ugyanis a további tanulmányokat folytatók részesedése. A munkaerő-piaci bevalás, illeszkedés tekintetében úgy tűnik, mintha a friss, a munkaerőpiac számára még kevésbé ismert BA/BSc diploma fogadtatása a hagyományos főiskolai képzéséhez volna hasonló. Erre utalnak a két csoport végzettjeinek hasonló jövedelmi viszonyai, a horizontális illeszkedés és a munkahelyi pozíció hasonló megoszlásai.

A munkával kapcsolatos elégedettség tekintetében ugyanakkor a BA/BSc-ek ezt a nehezebbnek mutatózó munkaerő-piaci helyzetet nem tükrözték vissza egyértelműen, hiszen az egyes képzések végzettjeinek elégedettségi mutatói meglehetősen egybecsengenek.

Összességében, ha a magyarországi BA/BSc végzetteket pozícionálni szeretnénk, azt mondhatnánk, hogy a munkaerőpiac és az új képzési forma még keresik egymást, a betagozódás első jelei egy, a főiskolai végzettséghez hasonló mintázatot mutatnak. A BA/BSc diploma eszerint egy kissé nehezítettebb elhelyezkedést és kedvezőtlenebb munkaerőpiaci feltételeket eredményez, mint a hagyományos egyetemi végzettség. A munkaerőpiacon számos tekintetben a hagyományos főiskolai diplomához hasonlítható bachelor diploma azonban képzési szempontból sajátos karakterjegyekkel is bír: a BA/BSc-ek körét a nagyobb volumenű továbbtanulás egyértelműen megkülönbözteti a hagyományos végzettségektől.